

AQRAR –SƏNAYE SAHƏLƏRİNDƏ İNNOVASIYALI FƏALİYYƏTİN STİMULLAŞDIRILMASININ XARİCİ TƏCRÜBƏSİ

Xülasə

Aqrar–sənaye sahələrində innovasiyalı fəaliyyətin nəticəliliyi həlledici dərəcədə stimullaşdırma sisteminin xarakteristikalarından asılıdır. Xarici təcrübə həmin sistemin səmərəliliyinin yüksəldilməsində mühüm rol oynaya bilər. Məqalədə aqrar-sənaye innovasiyalarının stimullaşdırılması üzrə xarici təcrübələr tədqiq olunmuş və onların tətbiqi imkanları qiymətləndirilmişdir.

Açar sözlər: aqrar-sənaye innovasiyaları, stimullaşdırma, xarici təcrübə, həyat tsikli

GİRİŞ

Xarici təcrübənin və konkret ölkədə onun tətbiqi imkanlarının qiymətləndirilməsi kompleks araşdırmalar tələb edir. Artıq xarici təcrübənin, nə qədər mütərəqqi olsa belə, bir ölkədən digərinə olduğu kimiköçürülməsinin məqsədəuyğunluğu şübhə doğurur. Qabaqcıl xarici təcrübənin yerli xüsusiyyətlər, habelə milli hüquqi bazanın bütün tələbləri nəzərə alınmadan tətbiqi cəhdlərinin dəfələrlə uğursuzluqla nəticələnməsi barədə çoxsaylı inandırıcı dəlillər vardır. Bu və digər səbəblərdən innovasiyalı aqrar-sənaye fəaliyyətinin stimullaşdırılması üzrə xarici təcrübənin öyrənilməsi və tətbiqi məsələləri aktuallaşır.

İnnovasiya mühitinin global xarakteristikaları və aqrar-sənaye innovasiyalarının coğrafiyası

İnkişaf etmiş ölkələrdə elmi-texniki nailiyyətləri əmtəəlik məhsula çevirərək bazara çıxarılması ən nüfuzlu biznes hesab olunur. Bununla belə globallaşma proseslərinin davam etməsinə baxmayaraq, inkişaf etmiş ölkələrin ümumi daxili məhsulunda elmtutumlu istehsalın xüsusi çəkisinin qismən stabilləşməsi müşahidə olunur. Almaniya, Yaponiya və ABŞ-da haqqında danışılan səviyyə, son on ildə 2,7-2,9%, Böyük Britaniya və Fransada isə 2,2-2,4% ətrafında tərəddüd edir. Maliyyə analitiklərinin fikrincə, bu stabilləşmədə iqtisadi böhranın da rolu az deyildir. Eyni zamanda, inkişaf etmiş ölkələrin ümumi daxili məhsulunda elmtutumlu istehsalın xüsusi çəkisinin stabilləşməsi meyli, həmin ölkələrin innovasiya siyasətinin prioritetləri və onların

reallaşdırılmasındakı müxtəlifliklə də şərtlənir. Haqqında danışılan müxtəlifliyi və onun inkişaf etmiş ölkələrin ümumi daxili məhsulunda elmtutumlu istehsalın xüsusi çəkisinin stabilləşməsinə təsirini araşdırmaq üçün həmin ölkələrin innovasiya siyasətindəki özünəməxsusluğu xarakterizə edən cəhətləri xülasə edək:

➤ öz elmi-texniki potensialına əsaslanma (ABŞ, Böyük Britaniya, Fransa, Almaniya). Burada həmçinin xarici alim və mütəxəssislər fəal cəlb edilir. Fundamental elmlər və tətbiqi işləmələrin integrasiyası dəstəklənir;

➤ innovasiya sahəsinə iqtisadiyyatla müqayisədə daha çox müdaxilə edilir (bir sıra Qərbi Avropa ölkələri). Bir istiqamətdə müxtəlif xarici şirkətlər tərəfindən birgə aparılan innovasiya işləmələri klaster əmələ gətirir;

➤ xarici innovasiyaların əsasında duran ideyaların milli iqtisadiyyata yaradıcılıqla “köçürülərək maddələşdirilməsi” (Yaponiya). XX əsrin 50-ci illərindən başlayaraq Yaponiya yüksək texnologiyalara lisenziyaları satın-alaraq ölkənin elmi-texniki və texnoloji potensialını yaratmış və ən yüksək nəticələr əldə etmişdir;

➤ iqtibas strategiyası (Çin Xalq Respublikası, Koreya). İnkişaf etmiş ölkələrdə buraxılmış yeni məhsulların istehsalının təşkilinə imkan verən elmi-texniki potensialın yaradılması. Bu yolla daha yüksək mühəndis-texnoloji mühiti formalaşdırılmışdır. Cənub-Şərqi Asiya ölkələrinin bir çoxunun təcrübəsi göstərir ki, innovasiyalı fəaliyyətin yüksək tempini, bir sıra hallarda zəruri səviyyəyə çatdırana qədər, başqa sözlə, yeni texnologiyaların patent və lisenziyalarını fəal sürətdə satın- almaqla, onlara

çevik yaradıcı münasibət göstərməklə təmin etmək olar.

Göründüyü kimi, ümumilikdə elmtutumlu fəaliyyətin təşviqi innovasiyalı inkişafın stimullaşdırılmasının baza şərti olsa da, milli elmi-texniki bazanın inkişafının alternativləri də vardır. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, xarici təcrübədə sahənin (müəssisənin) elmtutumu göstəricisi elmi-tədqiqat və təcrübə konstruktor işlərinə (ETTKİ) məsrəflərin məhsul satışı həcminə faiz nisbəti kimi hesablanır. Deyək ki, ABŞ-da ETTKİ-yə məsrəflərin şərti-xalis məhsulun dəyərində xüsusi çəkisi 2,36 faizdən yüksək olduqda sahə elmtutumlu hesab olunur. Dünyanın 18 ən inkişaf etmiş ölkəsində aqrar sahədə tətbiqi tədqiqatlara ayrılan vəsaitin ÜDM-də payı son üç onillikdə artaraq, orta hesabla 0,96%-dən 2,2%-ə çatmışdır. İnkişaf edən ölkələrin əksəriyyətində isə aqrar sahədə tətbiqi tədqiqatlara ayrılan vəsaitin ÜDM-də payı olduqca aşağı olub, bir sıra hallarda azalmağa meyillidir.

İnnovasiyalı fəaliyyətin stimullaşdırılması mexanizmi geniş diapazonlu fəaliyyət dairəsinə malik olmaqla, müxtəlif səviyyələrdə xarici təcrübədə həmin fəaliyyətin təşviqinə ayrılan vəsaitin mütləq və nisbi xarakteristikalarına münasibət bildirməyi tələb edir. Bu baxımdan inkişaf etmiş ölkələr və dünyanın iqtisadi güc mərkəzlərində innovasiyalı inkişafın stimullaşdırılmasına ayrılan vəsaitlərin ÜDM-dəki payı diqqətəlayiq göstəricisi hesab olunur. Yeni əsrdə dünyanın mövcud “iqtisadi güc mərkəzlərində innovasiyalı təşəbbüskarlığa, o cümlədən sahibkarlığa yönəldilən vəsaitlərin ÜDM-dəki payı ciddi surətdə fərqlənir. Deyək ki, Avropa Birliyində həmin göstərici 2,2%, ABŞ-da 2,5%, Yaponiyada isə 3% təşkil edir” (4, s.78).

Aqrar-sənaye innovasiyalarının maliyyələşdirilməsi və innovasiya fəaliyyətinin maliyyə stimullaşdırılmasının qabaqcıl təcrübəsi qismində Avropa Birliyi, ABŞ və Yaponiya təcrübəsi daha çox qeyd olunur. Əlbəttə, aqrar-sənaye innovasiyalarının coğrafiyası Cənub-Şərqi Asianın bir sıra digər ölkələri, Avstraliya, Latın Amerikasını əhatə etməklə intensivləşən qloballaşma şəraitində daha da genişlənir. Bununla belə, beynəlxalq qurum-

ların və ayrı-ayrı tədqiqatçıların son iki onilliyi əhatə edən tədqiqatlarınıu söyləməyə əsas verir ki, ölkələrin inkişaf səviyyəsindəki fərqlər artdıqca, innovasiya fəallığındakı beynəlxalq fərqlər də artır. Onu da qeyd edək ki, bu və digər səbəblərdən hazırda dünyada innovasiyalı (yeni və ya əsaslı təkmilləşdirilmiş məhsullar) bazarının beşdə dördünə inkişaf etmiş ölkələr nəzarət edir.

Aqrar-sənaye innovasiyalarının stimullaşdırılması üzrə xarici ölkələrin təcrübəsinin istifadəsi normativ-hüquqi bazanın, tənzimləmə sisteminin müqayisə oluna bilməsindən, innovasiya infrastrukturunun inkişaf səviyyəsindən, investisiya mühitinin əlverişliliyindən və iqtisadi fəal dairələrin innovasiyaya açıqlıq dərəcəsindən, habelə dövlətin bu prosesdə iştirakının xarakteristikalarından asılıdır. Dövlətin innovasiyaların maliyyələşdirilməsi və stimullaşdırılmasında iştirak dərəcəsi Yaponiyada hazırda 70-80 faiz, Avropa Birliyində 50-55 faiz, ABŞ-da isə 45-50 faiz arasında tərəddüd edir. Bununla belə, ABŞ-ın Milli elm fondunun məlumatına görə, ən səmərəli tədqiqat mərkəzləri və vençur fondları öz fəaliyyətlərinin ilk beş ili ərzində tamamilə və ya qismən federal büdcədən maliyyələşdirilə bilirlər.

İnnovasiyalı aqrar-sənaye fəaliyyətinin stimullaşdırılması: qərb və şərq təcrübəsi

ABŞ-da yeniliklərin yaradılması, yayılması və tətbiqində maliyyə və bilavasitə innovasiya sahibkarlığı mühüm rol oynayır. Yeni məhsulun yaradılması və bazara çıxarılması üzrə ixtisaslaşdırılmış fəaliyyətlə, əsasən vençur şirkətləri və innovasiya firmaları məşğul olur. Böyük şirkətlər adətən innovasiyaları maliyyələşdirərkən bir layihəyə deyil, bir neçə layihəyə vəsait qoyur ki, bu da riskləri azaldır, habelə maliyyələşən layihələrin sayını artırır. Bununla belə, burada innovasiyaların investisiyalaşdırılması üzrə sorğulara çox ehtiyatla yanaşılır. ABŞ-da, son araşdırmalara görə müvafiq xarakterli on sorğudan, orta hesabla biri və ya ikisi seçilir. İnnovasiya təşəbbüskarlığı subyektlərinə, o cümlədən aqrar-sənaye sahələrində ciddi tələblər qoyulur. ABŞ-da innovasiyaların, o cümlədən aqrar-sənaye innovasiyalarının maliyyələşdirilməsi və stimullaş-

dırılması təcrübəsində diqqətəlayiq cəhətlərdən biri innovativ proseslərin şirkət (korporasiya) daxili sxeminin getdikcə daha çox istifadə olunması, daxili innovasiya şəbəkəsinin yaradılmasıdır. Haqqında danışılan sxemə üstünlük verilməsi səbəblərinə, ilk növbədə, kooperasiya effektinin reallaşdırılması, gəlirlərin və risklərin bölgüsünün sadələşməsi aid edilir.

Aqrar-sənaye sahələrində innovasiyalı biznesin stimullaşdırılmasının ABŞ təcrübəsi bir çox cəhətlərdən diqqətə layiqdir. Belə ki, burada, innovasiya statistikasi zəruri detallaşdırılma dərəcəsinə malik olmaqla səmərəli təşkil edilmiş, o cümlədən məlumatların yüksək representativliyi təmin olunmuşdur; innovasiyalı aqrobiznes modellərinin tətbiqi stimullaşdırılır. Belə ki, innovasiyalı aqrobiznesdə əlverişli şərait yaradan, müqavilə əsasında tərəfdaşların xidmətlərindən istifadənin mütərəqqi modeli kimi outsorsinq risklərin minimumlaşdırır, istehsal, maliyyə menecmenti və marketing kimi funksiyaları outsorsərə ötürməklə ixtisaslaşma və integrasiya proseslərinin optimallaşdırılması imkanlarını genişləndirir. Onu da qeyd edək ki, bir sıra Qərbi Avropa ölkələri innovasiyalı aqrobiznes modellərinin tətbiqi üzrə müvafiq təcrübəni əxz etmiş və təkmilləşdirmişlər; innovasiyalı aqrar-sənaye fəaliyyətinin monitorinqi təşkil edilmiş; innovasiya və standartlaşdırma proseslərinin birgəliyi, innovasiyalı kiçik aqrobiznes subyektlərinə verilən vergi güzəştlərinin uzunmüddətli litiyati təmin olunmuşdur.

Qərbi Avropa ölkələrinin ərzaq və kənd təsərrüfatı ehtiyatlarını idarəedilməsi, sahibkarlarının ixrac fəaliyyətinin təşviqi, habelə kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçıların dolay, bəzi hallarda inkişaf edən ölkələr tərəfindən birmənalı qiymətləndirilməyən subsidiyalaşdırılması üzrə innovativ təcrübəsi diqqətəlayiqdir. Elmi-tədqiqat və təcrübə konstruktör işlərinin maliyyələşdirilməsində vençur müəssisələrini yaratmaqla və onlara dəstək göstərməklə, riskləri bölüşdürən və səmərəli mexanizm yaratmış Qərb ölkələrinin təcrübəsi aqrar – sənaye sahələrinin inkişafı baxımından tədqiqatçıların diqqətini cəlb edir.

Artıq qeyd olunduğu kimi, dövlətin innovasiyalı fəaliyyətin təşviqində iştirakı mühüm əhəmiyyətli məsələdir. Bazar münasibətləri inkişaf etdikcə, innovasiyalı inkişafın maliyyələşdirilməsində dövlətin payının azalması və özəl bölmənin xüsusi çəkisinin artması müşahidə olunur. “Son on ildə Cənubi Koreya, Yaponiya, Fransa, Böyük Britaniya və digər ölkələrdə elmi-tədqiqatlarda və işləmələrə məsrəflərdə dövlətin payı 1-2 faiz artıb. İsveçdə anoloji kəmiyyətdə sahibkarlıq bölməsinin payında artım baş vermişdir... ABŞ-da isə haqqında danışılan dövrdə elmi-tədqiqatlarda və işləmələrə məsrəflərdə dövlətin payı demək olar ki, iki dəfə azalıb. Özü də “dövlət sifarişində” bu azalma elmi-innovasiya sahəsinə xarici investisiyaların artması ilə kompensasiya olunub...

Ümumilikdə isə inkişaf etmiş ölkələrdə tədqiqatların və işləmələrin maliyyələşdirilməsinin 60-75 faizi iqtisadiyyatın sahibkarlıq bölməsi tərəfindən həyata keçirilir”(1, s. 515-519).

Inkişaf etmiş ölkələrdə, xüsusilə ABŞ, Yaponiya və Qərbi Avropanın bir sıra ölkələrində dövlət elmin və innovasiyaların maliyyələşdirilməsində aparıcı və koordinasiyaedici olsa da bütün yükü öz üzərinə götürür. Başqa sözlə, adı çəkilən ölkələrdə özəl bölmənin maliyyələşdirmənin əsas mənbəyi kimi çıxış etməsi üçün əlverişli hüquqi-iqtisadi mühit formalaşdırılmışdır. Təsadüfi deyildir ki, “ABŞ, Yaponiya və Qərbi Avropa ölkələrində innovasiyalı fəaliyyətdə sahibkarların vəsaitləri 50%-dən yuxarı olduğu halda, Rusiyada 21%-dən çox deyil. Postsovet məkanı ölkələrində, elmi-tədqiqat institutlarının 70%-dən çoxu dövlət bölməsinə aid olduğu halda, ABŞ-da bu 7%, Kanadada isə 10% təşkil edir”(4, s.79).

Innovasiyaların maliyyələşdirilməsində dövlət-özəl bölmə tərəfdaşlığının qabaqcıl Qərb təcrübəsində stimullaşdırma, xüsusilə texnoloji innovasiya təşəbbüslərinin dövlət tərəfindən təşviqi təcrübəsi son illər xüsusi maraq doğurur. Avropa Birliyində aqrar-sənaye innovasiyalarının stimullaşdırılması təcrübəsi rejimi, intellektual mülkiyyət obyektlərinin identifikasiyası üçün əlverişli şərait yaradılması baxımından diqqətə layiqdir. Bununla belə, qeyd edək ki, innovasiyalarının, o cüm-

lədən aqrar-sənaye innovasiyalarının stimullaşdırılması üzrə Avropa Birliyi ölkələrinin təcrübələri arasında əhəmiyyətli fərqlər vardır. Deyək ki, aqrar-sənaye innovasiyalarının vergi stimullaşdırılması üzrə Almaniya təcrübəsi, Avropa Birliyinin bir sıra ölkələri ilə müqayisədə müvafiq stimulların daha güclü olması ilə fərqlənir.

İnnovasiyalı inkişaf strategiyasının reallaşdırılması üçün Yaponiyada birbaşa subsidiyalama həyata keçirilir, lisenziyaların ixracı sığortalanır, kredit güzəştləri tətbiq edilir, aqrar-sənaye məhsulu ixracatçılara ciddi yardım göstərilir, yeni məhsulların bazara çıxışı dəstəklənir. Son vaxtlar Yaponiyada ərzaq məhsulları istehsalı coğrafiyasının genişləndirilməsinə diqqət artmış, innovasiyalı aqrar-ərzaq fəaliyyətinin şaxələndirilməsində digər ölkələrin potensialından istifadə imkanlarına diqqət artmışdır. Burada, habelə qonşu ölkələrdə (Koreya və s.) innovasiyalı müştərək aqrar-sənaye müəssisələrin yaradılması üzrə iqtisadi və təşkilati stimullaşdırmanın müxtəlif formaları sınaqdan çıxarılır. Aqrar-sənaye innovasiyalarının stimullaşdırılması üzrə Yaponiya təcrübəsi, aqrobiznesdə innovasiya fəallığını artırmaq baxımından təqdirəlayiqdir. Belə ki, innovasiyaların yaranması, yayılması və istifadəsində Yaponiyada əldə edilən uğurlar, həlledici dərəcədə “yaradılmış stimullaşdırıcı mexanizmin nəticəsidir. Bu ölkədə ən yeni texnologiyalar əsasında yeni məhsul istehsal edən özəl qurumlara vergi güzəştləri tətbiq edilir. Həmin güzəştlər bir sıra hallarda 50%-ə çatmaqla 3-5 il müddətinə ayrılır” (2, s.99-100).

Aqrar-sənaye sahələrində innovativ ideyaların reallaşdırılması mərhələləri sadələşdirilmiş yanaşmada “fərdi ideya-texniki işləmələr-kommersiyalaşma- kütləvi istehsal” ardıcılığı ilə həyata keçirilə bilər. Təbii ki, ideyaların heç də hamısı texniki işləmə mərhələsinə gedib çıxmır. Yeni ideyaların texniki işləmə və kommersiyalaşma mərhələləri arasında da layihələrin sayı xeyli azalmış olur və i.a. Bir sözlə, sadalanan mərhələlərdə layihələrin sayı, ardıcıl olaraq ciddi surətdə (dəfələrlə) azalır. Belə vəziyyət sahənin investisiya cəlb ediciliyi səviyyəsi, innovasiyalara açıqlığı dərəcəsi və bu kimi bir sıra digər amillərlə şərtlənir. İnnovativ ide-

yaların reallaşdırılması mərhələlərində, perspektivli layihələrin sıradan çıxmaması üçün optimal iqtisadi-institusional habelə hüquqi-iqtisadi mühit formalaşdırılmalıdır.

Bu baxımdan, xarici təcrübədə ən yaxşı nəticələrin əldə olunduğu Yaponiyanın təcrübəsi maraq doğurur. Yaponiyada innovasiya proseslərinin təşkilində müvəqqəti və daimi layihə qrupları yaradılır. Yaponiyada yeni fərdi ideyaların 33%-i texniki işləmələr, onların isə 47%-i kommersiyalaşma, öz növbəsində onların 57%-i kütləvi istehsal və bazara çıxış mərhələsinə qədər gedib çıxır (3).

İnnovasiyaların həyat tsikli və maliyyə stimullaşdırması

İnkişaf etmiş ölkələrdə aqrar-sənaye innovasiyalarının həyat tsiklini şərtləndirən amillərin təhlili, aşağıdakıları söyləməyə əsas verir: innovasiyaların həyat tsikli, başqa sözlə elmi ideyadan əmtəəlik yeni məhsula qədər baş verən proseslərin ümumi müddəti sahələrarası qurumda məşğulluğun strukturundan və kadrların keyfiyyətindən asılıdır. Kadrların ixtisas səviyyəsi yüksəldikcə innovasiyaların həyat tsikli qısalmaqla innovasiyalı fəaliyyətin səmərəliliyi artır; patent qanunvericiliyinin innovasiya fəallığını təşviq etməsi aqrar-sənaye sahələrində innovasiyalı inkişafın əhəmiyyətli stimulu ola bilər; innovasiya marketinqinin inkişafı və yüksək ixtisaslı innovasiya menecerlərinin olması aqrar-sənaye innovasiyalarına təkan verən mühüm amillərdir.

İnnovasiyaların maliyyələşdirilməsinin dünya təcrübəsində tətbiq edilən əsas təşkilati formaları kimi, ilk növbədə, xarici investorları, beynəlxalq maliyyə institutlarını cəlb etməklə, istiqraz buraxılışına əsaslanan maliyyələşdirmə; səhmdarlar tərəfindən həyata keçirilən korporativ maliyyələşdirmə; layihə maliyyələşdirilməsi qeyd edilməlidir.

İnnovasiyaların müxtəlif mənbələrdən, qeyd edildiyi kimi, xarici investorları və beynəlxalq maliyyə institutlarını cəlb etməklə, habelə istiqraz buraxılışına əsaslanan maliyyələşdirməsi, bir qayda olaraq dövlətin daxili və xarici borclarını artırmaqla, dövlət büdcəsinin xərc hissəsini artırır. Bununla belə, innovasiyaların maliyyələşdirilməsinin bu təşkilati formasında investisiya proseslərinin dövlət

tənzimlənməsi imkanları genişdir. Odur ki, aqrar-sənaye innovasiyaları üzrə ciddi layihələrin maliyyələşdirilməsində haqqında danışılan formaya üstünlük verilməsi heç də nadir hal deyildir. Müəssisə səviyyəsində isə innovasiyalı fəaliyyətin maliyyələşdirilməsinin səhmdar və layihə maliyyələşdirilməsi forması, qabaqcıl xarici təcrübədə məqbul hesab edilir.

Innovasiyaların səhmdarlar tərəfindən korporativ maliyyələşdirilməsi formasında kommersiya banklarının və institusional investorların vəsaitləri cəlb olunduğundan, fəaliyyət real layihələr bazarında deyil, qiymətli kağızlar bazarında baş verir. Görmək çətin deyildir ki, innovasiyaların maliyyələşdirilməsinin korporativ formasının təbii yüksək risk ehtimalı ilə müşayiət olunur. Aqrar-sənaye innovasiyalarının maliyyələşdirilməsinin bu formasının müsbət cəhəti, praktiklərin fikrincə investisiyaların istifadəsində real çoxvariantlıq imkanlarının mövcudluğudur. Sahədə innovasiyaların layihə maliyyələşdirilməsinin üstün cəhəti onun məqsədli xarakterində, risklərin bölüşdürülməsi və dövlət zamanətinin alınması imkanlarında ifadə olunur. Mənfi cəhətlərə isə, bu halda innovasiyaların maliyyələşdirilməsinin haqqında danışılan təşkilati formasının mövcud investisiya mühitindən və vergi rejimindəki dəyişikliklərdən bilavasitə asılı olması, kredit risklərinin yüksəkliyi aid olunur.

Aqrar-sənaye innovasiyalarının stimullaşdırılmasında könüllü əməkdaşlığın, o cümlədən çoxsəviyyəli kooperasiyanın və sahələrarası inteqrasiyanın artan rolu, fəal tənzimləyici mexanizmin fəaliyyəti şəraitində mümkündür. Həmin məhsulların əhəmiyyətli hissəsi aqrar-sənaye sahələrinin payına düşür. Konkret halda, haqqında danışılan yüksək texnoloji məhsulların mühüm hissəsi istehsal təyinatlı olub, mineral gübrə və kimyəvi preparatları, texniki vasitələri, proqramlaşdırılan dəqiq əkinçilik üçün zəruri olan cihaz və avadanlıqları və i.ə. əhatə edir. Sadalanan yüksək texnoloji məhsul və məmulatların sınağı və seriyalı istehsalə çatdırılmasının digər mərhələlərində aqrar-sənaye sahələrində inteqrasiya əlaqələrinin və onların tənzimlənməsi

sisteminin zəruri inkişaf səviyyəsinə çatdırılmasını nəzərdə tutur. Bu baxımdan Yaponiya və Qərbi Avropanın bir sıra ölkələrinin (Hollandiya, Danimarka) təcrübəsi diqqətə layiqdir. Bu ölkələrdə aqrar-sənaye innovasiyalarının stimullaşdırılmasında dövlət-özəl bölmənin əməkdaşlığının imkanlarından geniş istifadə olunur.

Şərqi Avropanın postsosialist ölkələrində, habelə postsovet məkanı ölkələrində aqrar-sənaye innovasiyalarının stimullaşdırılmasında dövlət-özəl bölmənin əməkdaşlığının aşağı səviyyəsi, haqqında danışılan imkanların reallaşdırılması məsələlərini gündəlikdə saxlayır. Postsovet məkanı ölkələrinin əksəriyyəti üçün aqrar-sənaye innovasiyalarının stimullaşdırılması və müvafiq innovasiya infrastrukturlarının formalaşdırılmasının dövlət dəstəklənməsi xarakterikdir. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, MDB məkanında ÜDM-də elmi tədqiqat və elmi-tədqiqat və təcrübə konstruktor işlərinə ayrılan maliyyə vəsaitlərinin xüsusi çəkisinə görə Azərbaycan ön sıradadır və İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı ölkələri ilə müqayisə oluna bilər.

İnkişaf etmiş ölkələrdə əldə edilmiş təcrübə göstərir ki, yüksək və elm tutumlu aqrar texnologiyaların və innovasiya infrastrukturunun inkişafı dövlət tərəfindən stimullaşdırılmaqla, bazarın müvafiq segmentində yer tutmaq və möhkəmlənmək demək olar ki, qeyri-mümkündür. Elmin və istehsalın inteqrasiyasına əsaslanan innovasiyalı fəaliyyətin səmərəliliyi innovasiya infrastrukturunun vəziyyətindən bilavasitə asılıdır. Odur ki, qabaqcıl təcrübədə aqrar-sənaye fəaliyyətinin innovasiya infrastrukturunun inkişafının stimullaşdırılması diqqət mərkəzindədir. Həmin infrastrukturun aşağıdakı elementləri, daha doğrusu innovasiyalı fəaliyyətin kompleks dəstəkləndiyi aşağıdakı ərazi formaları, qabaqcıl təcrübədə daha çox istifadə olunur: texnoparklar, innovasiya mərkəzləri, texnoloji transfer mərkəzləri, innovasiya biznesi inkubatorları, texnopolislər. Qabaqcıl xarici təcrübədə innovasiyalı aqrar və aqrar-sənaye fəaliyyətinin dəstəkləndiyi perspektivli ərazi formaları kimi əsasən innovasiya infrastrukturunun klaster prinsipi üzrə təşkili, o cümlə-

dən aqroparkların, aqrar şəhərciklərin, ixtisaslaşdırılmış biznes inkubatorların yaradılması nəzərdə tutulur.

NƏTİCƏ

Elmi nailiyyətlərin maddiləşməsi istehsal və resurs potensialından istifadənin motivləri ilə şərtlənir. Yeniliyin tətbiqi prosesinin müddəti və səmərəliliyi, digər hüquqi-iqtisadi və institusional mühitdə əldə olunmuş təcrübənin istifadə imkanlarının qiymətləndirilməsi üzrə yanaşmaların kompleksliyindən asılıdır. Komplekslik bu halda, təkcə bütün müsbət və mənfi cəhətlərin nəzərə alınmasını deyil, habelə onların yeni şəraitdə təkrarlanması ehtimalının qiymətləndirilməsi zamanı maksimum sayda amillərin əhatə edilməsini nəzərdə tutur. Aqrar-sənaye sahələrində innovasiyalı fəaliyyətin stimullaşdırılması üzrə qabaqcıl xarici təcrübəyə innovasiyalı-intensiv inkişaf motivlərinin iqtisadi-ekoloji meyarlarla qiymətləndirilməsində ifadə olunan xüsusi yanaşma olmalıdır. İnnovasiyalı fəaliyyətin stimullaşdırılması mexanizminin qabaqcıl təcrübədən bəhrələnməklə təkmilləşdirilməsi prosesində insan amili ön planda olmalı, aqrar-sənaye sahələrində innovasiyalı inkişafın maddi motivləşdirilməsi sistemində erqonomik tələblər nəzərə alınmalı, innovasiya təşkilatçılarının və istifadəçilərinin mənəvi məmnuniyyəti təmin edilməlidir.

ƏDƏBİYYATSİYAHISI

1. Кохно П.А., Костин А.Л. Модель будущего. – М.: Алгоритм, 2013. 752с.
2. Полянин А.В. Методы инвестирования инновационной деятельности за рубежом// Инновации, 2008, №3, с. 97-100
3. pidruchniki.com/14560524
4. Салмина О.А. Финансирование инновационной деятельности: мировой опыт и российская практика//Успехи современного естествознания. Москва, 2008, №7, с. 77-79

Алиева М.Р.

Зарубежный опыт стимулирования инновационной деятельности в агропромышленных отраслях

Резюме

Результативность инновационной деятельности в агропромышленных отраслях в решающей степени зависит от характеристик системы стимулирования. Зарубежный опыт может играть важную роль в повышении эффективности данной системы. В статье исследованы зарубежные опыты по стимулированию агропромышленных инноваций и оценены возможности их применение.

Ключевые слова: агропромышленные инновации, стимулирование, зарубежный опыт, жизненный цикл.

Alieva M.R.

External experience of stimulation of innovative activity in the agrarian industry fields

Abstract

Innovative activity results in the agrarian industry fields depend resolutely on the features of stimulation systems. External experience may play an important role to increase productivity of the system. The article investigates external experience of agrarian industry stimulation and estimates application opportunities.

Key words: agrarian industry innovations, stimulation, external experience, life cycle.

Daxilolub: 30.04.2015

Rəy verib: i.f.d. dos. Soltanlı I.Q.